

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Meie 3.12.2025 nr 10-3/25/114-2

Tartu Ringkonnakohtu arvamus äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohta

Tartu Ringkonnakohtus tänab võimalust avaldada arvamust äriseadustiku ja sellega seonduvate teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu osas. Toome sellega seonduvalt välja järgmised tähelepanekud.

1. Korteriomandi- ja korteriühistuseaduse (KrtS) § 22 lg-sse 5 ja mittetulundusühingute seaduse (MTÜS) § 21 lg-sse 5 soovitakse lisada lause, mille kohaselt esindajate esindusõigust tõendavad dokumendid või nende ärakirjad lisatakse üldkoosoleku protokollile, kuid kui KrtS § 22 lg 5 muudatuse kohaselt peavad protokollile lisatavad dokumendid olema „kirjalikku taasesitamist võimaldavad“, siis MTÜS § 21 lg 5 muudatus sellist tingimust ei sisalda. Seletuskirjas puudub selgitus selle erinevuse kohta.

2. MTÜS § 19 lg 1 p 4 ja MTÜS § 22 lg 4 – MTÜS § 19 lg 1 p 4 lisatavas tekstiosas on puudu sõna „liikme“, st lisatav tekstiosa peaks olema „samuti juhatuse või muu põhikirjaga ettenähtud organi *liikme* poolt mittetulundusühingu vastu algatatud õigusvaidluses“. Tehing tehakse või vaidlus peetakse juhatuse või muu organi konkreetse liikmega, mitte organiga.

Täpsustada tuleb ka seletuskirja. MTÜS § 19 lg 1 p 4 sätestab, et teatud küsimused, mis üldjuhul on juhatuse pädevuses, kuuluvad erandina üldkoosoleku pädevusse, kui tehingu või vaidluse teiseks pooleks on juhatuse või muu põhikirjaga ettenähtud organi liige (vt RKHKo 05.06.2025, 3-21-2249/80, p 16, TlnRngKm 26.08.2025, 2-25-3742/4, p 11, TrtRngKm 05.05.2025, 2-24-10367/37, p 11). Seetõttu on arusaamatu seletuskirja viide hääleõiguse piirangule seoses MTÜS § 19 lg 1 p-ga 4. Ühingu liikme hääleõiguse piirang on reguleeritud MTÜS § 22 lg-s 4, kuid see reguleerib liikmete üldkoosolekul otsuste tegemist, mitte juhatuse esindusõiguse erisusi.

Kuigi MTÜS § 22 lg 4 sätestab muu hulgas hääleõiguse piirangu olukorras, kus otsustatakse liikme vabastamist kohustusest või vastutusest, liikme ja mittetulundusühingu vahel tehingu tegemist või liikmega õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses mittetulundusühingu esindaja määramist, ei tulene sellest sättest, et neid küsimusi peaks igal juhul otsustama üldkoosolek. Seega kohaldub MTÜS § 22 lg-s 4 sätestatud hääleõiguse piirang praegu ainult juhul, kui üldkoosolek otsustab nimetatud küsimusi seetõttu, et juhatusel puudub pädevus MTÜS § 19 lg 1 p 4 alusel (st ühing peab vaidlust juhatuse liikmega, kes on ühtlasi ühingu liige) või kui muul põhjusel on selline küsimus üldkoosoleku päevakorras.

Seetõttu ei ole asjakohane MTÜS § 19 lg 1 p 4 muudatuse seletuskirjas viide ühingu liikmele, mis jätab mulje, et see säte kohaldub ka praegu kõigil juhtudel, kui ühing teeb tehingu või peab õigusvaidlust oma liikmega, samas kui sättes on selgelt reguleeritud, et see kohaldub ainult juhatuse või muu põhikirjaga ettenähtud organi liikmele. Seejuures ei ole muuks põhikirjaga ettenähtud organiks liikmete üldkoosolek, sest sättes on otseselt viidatud MTÜS §-le 31, mis võimaldab põhikirjaga ette näha muid organeid (vt ka eelnevalt viidatud kohtupraktikat). Sõltumata sellest, millises ulatuses on liikmete üldkoosoleku pädevust ühingu põhikirjas reguleeritud, ei ole üldkoosolek põhikirjas ettenähtud muu organ MTÜS § 31 tähenduses.

Seletuskirjas on viidatud analüüs-kontseptsiooni punktile 7.2.3, mis käsitleb hääletamiskeeldu ja selle rikkumise mõju otsuste kehtivusele. Isegi kui sellest punktist saab välja lugeda ettepaneku laiendada MTÜS § 19 lg 1 p 4 kohaldamisala kõigile juhtudele, kui MTÜ teeb tehingu või peab vaidlust oma liikmega, ei sisalda eelnõu praegu sellist muudatust. Seega ei ole eelnõu ja seletuskiri omavahel kooskõlas.

Samuti on ebaselge, mis probleemi selline muudatus lahendaks ja kuidas peaks see tegelikult elus toimima MTÜde ja korteriühistute puhul. Analüüs-kontseptsiooni p-s 7.2.3 esitatud analüüs käsitleb sisuliselt ainult kapitaliühinguid ning nende osanike enamuse ja vähemuse probleeme, mida MTÜdes ja korteriühistutes sellisel kujul ei esine.

Kuna MTÜS § 19 lg 1 p 4 kohaldub KrtS § 20 lg 1 kaudu ka korteriühistutele, siis tähendaks selle sätte kohaldamisala laiendamine muu hulgas, et korteriomaniku kui korteriühistu liikme vastu majandamiskulude nõude esitamise peaks iga kord eraldi otsustama korteriomanike üldkoosolek. Samuti ei saaks juhatus ilma üldkoosolekut kokku kutsumata esindada mittetulundusühingut või korteriühistut olukorras, kus MTÜ liige või korteriomanik pöördub kohtusse üldkoosoleku otsuse vaidlustamiseks vms nõudega. See venitaks oluliselt ka kohtumenetlust, sest üldkoosoleku kokkukutsumine, esindaja määramine ja seisukoha kujundamine ei pruugi võimalik olla selle tähtaja jooksul, mille kohus tavapäraselt menetlusosalistele vastamiseks annab.

Samas, isegi kui MTÜS § 19 lg 1 p 4 kohaldamisala laiendamine võiks olla põhjendatud MTÜde puhul, ei saa seda ikkagi pidada mõistlikuks korteriühistute jaoks. Korteriühistute jaoks on õigusvaidluste pidamine oma liikmete ehk korteriomanikega tavapärane tegevus ja selle jaoks iga kord üldkoosoleku kokkukutsumine ei ole millegagi põhjendatud. Ka teoreetiline oht, et korteriühistule tekitab kahju korteriomanik, kes ise on ka korteriühistu juhatuse liige, esitades korteriühistu vastu hagi ja võttes selle korteriühistu esindajana õigeks, ei saa õigustada igapäevase tegevuse ebamõistlikku takistamist. Igal juriidilise isiku juhatuse liikmel on pahatahtlikkuse korral oluliselt lihtsamad võimalusi juriidilise isiku kahjustamiseks, samas on selle vastu olemas ka piisavalt õiguskaitsevahendeid. Kui tegemist oleks reaalse probleemiga, mis ka päriselt esineb ja lahendamist vajab, siis kajastuks see ka kohtupraktikas, seda aga kinnitada ei saa.

MTÜS § 22 lg 4 muudatused ning lg-te 4¹ ja 4² lisamine tekitab ka ebakõla nende sätete ja KrtS § 22 lg 3 vahel. MTÜS § 22 lg 4 praegu korteriühistutele ei kohaldu, kuid üldiselt sama sisuga on KrtS § 22 lg 3. Kuna eelnõus ei nähta ette KrtS täiendamist sätetega, mis oleks sama sisuga nagu MTÜS §-le 22 lisatavad lg-d 4¹ ja 4², siis tekib edaspidi küsimus, kas KrtS § 22 lg 3 kohaldub ka olukorras, kus korteriomanik hääletab enda valimisel juhatuse liikmeks jne. Seetõttu tuleks kaaluda ka KrtS täiendamist analoogsete sätetega.

3. Sihtasutuste seaduse (SAS) § 5 lg 5¹ – eelnõus nähakse ette sihtasutuse asutajaõigustest loobumise võimalikkus, mida seletuskirjas põhjendatakse „praktilise vajadusega“, toomata samas ühtegi näidet selle kohta, kellel ja miks need praktilised vajadused on tekkinud ning miks neid ei saa muul viisil (näiteks põhikirja muutmisega) lahendada. Tegemist on üsna põhimõttelise muudatusega Eesti õiguses, sest ühegi teise juriidilise isiku asutajaõigustest loobumist seadus ette ei näe.

Üllatav on ka asjaolu, et selle muudatuse puhul puudub viide analüüs-kontseptsioonile, kuigi nimetatud dokumendis on sihtasutuse asutajaõiguste küsimust käsitletud mitmes peatükis. Analüüs-kontseptsiooni teises peatükis, mis käsitleb juriidiliste isikute liike, ei ole põhimõttelisi muudatusi sihtasutuse asutajaõiguste teemal vajalikuks peetud. Eesti SASi eeskujuks olnud Austria erasihtasutuste seaduse (*Privatstiftungsgesetz*) kohta on p-s 2.2.12.5.10.b öeldud: [Austria erasihtasutuse] asutaja õiguseid ei saa üle anda ega pärandada.

Analüüs-kontseptsiooni kuuendas peatükis p-s 6.3.2.4 on aga väidetud, et *sihtasutuse asutajaõiguste üleantavuse osas näeb Austria erasihtasutuste seadus PSG § 3 lg 3 spetsiifiliselt ette, et need lähevad üle asutaja õigusjärglasele*. Muu hulgas sellest viitest inspireerituna on järgnevalt analüüs-kontseptsiooni p-s 6.4.2.3.2 tehtud ettepanek:

[S]ihtasutuse asutajale kuuluvate oluliste, osaliselt ka varaliste õiguste (SAS §-d 361 , 40, 41, 43 p 1, 49 lg 4, 56 lg 2, 59 lg 4, 631 ja 721) sisu arvestades [on] põhjendatud regulatsiooni kehtestamine, mis võimaldaks tagada nimetatud õiguste ülemineku vähemalt asutaja üldõigusjärglasele. Kehtivate SAS sätete pinnalt võib teha järelduse, et asutaja õiguste näol on pigem tegemist asutaja isiklike õigustega, mis asutaja välja langemise s.t surma, lõppemise või sarnasest põhjusest tingitud võimatuse tõttu asutajaõigusi teostada, ei lähe üle ka asutaja üldõigusjärglasele (vt SAS § 40 lg 2). Asutajaõiguste üldõigusjärglasele ülemineku võimaldamise korral näib põhjendatud ka asutajale võimaluse andmine anda talle kuuluvad asutajaõigused üle teisele isikule, eelkõige asutaja surma või lõppemise puhuks, mis võimaldaks asutajaõigused üle võtnud isikul jätkata nende teostamist, et tagada sihtasutuse toimimine vastavalt algse asutaja tahtele.

Tartu Ringkonnakohus märgib, et analüüs-kontseptsiooni p-s 6.3.2.4 esitatud väide Austria erasihtasutuste seaduse (*Privatstiftungsgesetz*) § 3 lg 3 sisu kohta on ekslik. See säte sätestab selgelt, et asutajaõigused ei lähe üle asutaja õigusjärglasele (*Rechte des Stifters, die Privatstiftung zu gestalten, gehen nicht auf die Rechtsnachfolger über*). Samasisuline on SAS § 5 lg 5.

Seega ei saa selles küsimuses võtta aluseks ühinguõiguse revisjoni käigus valminud analüüs-kontseptsiooni ning asutajaõigustest loobumise regulatsiooni vajalikkust tuleks eelnõu seletuskirjas täies mahus selgitada ja selle muudatuse mõju hinnata.

Kuigi eelnõus välja pakutud lahendus, mis võimaldab sihtasutuse asutajaõigustest loobumist, mitte nende õiguste üleandmist, on kehtiva õiguse põhimõtteid vähem muutev, tekitab ka selline muudatus mitmeid küsimusi. Arvestades lisatava sätte süstemaatilist asukohta seaduse peatükis, mis reguleerib sihtasutuse asutamist, on ebaselge juba küsimus, kas asutajaõigustest saab loobuda ainult sihtasutuse asutamisel oleku ajal ehk kuni sihtasutuse registrisse kandmiseni või ka pärast seda.

Seletuskirjas on väidetud, et loobumisavalduse notariaalne tõestamine tagab, et sihtasutus on tegutsemisvõimeline ka pärast konkreetse asutaja õiguste lõppemist ning notaril tuleb sellise

muutuse mõju selgitada. Sellisel kujul tagab notariaalne tõestamine ainult seda, et notar neid tagajärgi loobujale selgitab, aga mitte seda, et sihtasutus on pärast asutaja loobumist ka tegelikult tegutsemisvõimeline. Muudatuse jõustumisel praegusel kujul ei ole notaril õigust keelduda tehingu tõestamisest ka juhul, kui sihtasutuse põhikiri ei taga sihtasutuse tegutsemisvõimelisust ilma asutajateta.

Samuti on ebaselge, kuidas peaks info sihtasutuse asutajaõigustest loobumise kohta jõudma äriregistri pidajani. Eelnõu ei näe ette, et selle teabe edastaks registrile notar, samuti ei ole asutajaõigustest loobujal ega sihtasutusel selget kohustust seda infot esitada, sest tegemist ei ole registrikaardile kantavate andetega (SAS § 14 ja äriregistri seaduse (ÄRS) § 12).

4. ÄRS § 54 lg-d 1¹–1³ – automaatsete kandemääruste ja kande eelduste kontrollimise selgem reguleerimine on iseenesest kiiduväärne. Samas on ebaselge, kuivõrd on eelnõus välja pakutu rakendatav juhul, kui kohus rahuldab kandemääruse täielikult ning teeb registrisse kande kandemäärust eraldi vormistamata, millisel juhul loetakse kandemääruseks kande sisu (Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 596 lg 3). Eelnõust ei tulene, et sellisel juhul neid nõudeid täita ei tule. Kas sellisel juhul märgitakse andmekogude nimetused, andmed kasutatud infosüsteemi ja selgitused otsustuspõhimõtete kohta jms kande teksti? Ilmselgelt muudaks see registrikaardi vähem ülevaatlikuks.

Ebaselge on ka määruskaebuse automatiseeritult menetlemise keelamine. Arusaadavalt ei saa – vähemalt seniste õigusemõistmise põhimõtete valguses – määruskaebuse menetlemine tervikuna toimuda automatiseeritult ja see on piisavalt selge ka ilma sellise pedagoogilise sätteta. Eelnõu praeguses sõnastuses on aga välistatud määruskaebuse menetlemisel mistahes automaatsete süsteemide kasutamine, mis ei pruugi olla põhjendatud.

Küsitav on ka selle sätte (ÄRS §-le 54 lisatav lg 1³) süstemaatiline asukoht. Kuivõrd üldiselt reguleerib äriregistri pidamisel määruskaebuse menetlemist ÄRS § 46, siis on ebaselge, kas ÄRS §-le 54 lisatav lg 13 reguleeriks ainult automaatkande peale esitatavat määruskaebust või kõiki määruskaebuseid.

Samuti tekib üldisem küsimus, kas neid põhimõtteid ei tuleks sätestada ühesugusena kõigi kohtulike registrite jaoks, st TsMS 58. peatükis.

5. Eelnõu § 14 lg 1 – selline rakendussäte tuleb hea õigusloome ja normitehnika eeskirja (HÕNTE) § 38 lg 1 kohaselt ette näha vastavate muudetavate seaduste (äriseadustiku ja rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse) rakendussättena. Praegusel kujul ei saa see ühegi muudetava seaduse osaks.

6. Eelnõu seletuskirja p-s 6.2 on hinnatud muudatuste mõju juriidilistele isikutele, sh on tabelis 2 toodud äriregistris registreeritud juriidilised isikud 5. mai 2025 seisuga. Juhime tähelepanu, et mitte kõik selles tabelis nimetatud üksused ei ole juriidilised isikud. Esiteks ei ole juriidiline isik füüsilisest isikust ettevõtja, samuti ei ole iseseisvad juriidilised isikud riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse asutused, samuti põhiseaduslikud institutsioonid.

TsMS § 201 lg 1 kohaselt on tsiviilkohtumenetlusõigusvõime isiku võime omada tsiviilmenetlusõigusi ja kanda tsiviilmenetluskohustusi. Tsiviilkohtumenetlusõigusvõime on igal isikul, kellel on õigusvõime tsiviilõiguse kohaselt (TsMS § 201 lg 2 ls 1).

TsÜS § 26 lg 1 esimese lause kohaselt on juriidilise isiku õigusvõime võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi. TsÜS § 24 kohaselt on juriidiline isik seaduse alusel loodud õigussubjekt. Juriidiline isik on kas eraõiguslik või avalik-õiguslik. Avalik-õiguslik juriidiline isik on riik, kohaliku omavalitsuse üksus ja muu juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel (TsÜS § 25 lg 2). Juriidiline isik võib omada kõiki tsiviilõigusi ja -kohustusi, välja arvatud neid, mis on omased üksnes inimesele (TsÜS § 26 lg 1).

Riigikohtu praktika kohaselt ei oma riigiasutus, mis ei ole avalik-õiguslik juriidiline isik, iseseisvat tsiviilkohtumenetlusõigusvõimet (vt RKPJKo 27.02.2015, 3-4-1-54-14, p-d 42–43) ja riigiasutus osaleb kohtumenetluses riigi nimel (samas, p 50.2). Õiguskirjanduse kohaselt kehtib sama ka kohaliku omavalitsuse üksuse asutuste suhtes (vt Tsiviilkohtumenetluse seadustik I, Kommenteeritud väljaanne, § 201 komm 3.2.5.c).

Asjaolu, et informatiivse tähendusega riigi ja kohaliku omavalitsuse asutuste registri (kohtute seadus § 16 lg 2¹) andmeid kuvatakse e-äriregistris samal viisil kui kohtulike registrite andmeid, ei muuda asutusi tsiviilkäibes juriidilisteks isikuteks. Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riikliku registri pidamise korras (RT I, 07.01.2017, 1) ei ole ette nähtud kandeavalduse esitamist ega andmete kandmist registrikaardile, kuid e-äriregistri portaalis on iga asutuse andmetest tekitatud „registrikaart“, mille sisu ja ülesehitus on sarnane juriidilise isiku registrikaardiga.

Andmete selline esitamine tekitab segadust isegi professionaalsetes menetlusosalistes, rääkimata laiemast üldsusest. Eelnevast tulenevalt teeme ettepaneku eelnõu seletuskirjas selgelt eristada juriidilisi isikuid muudest üksustest. Samuti tuleks loobuda e-äriregistri portaalis andmete eksitavast esitamisest.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Tiina Pappel
Tartu Ringkonnakohtu esimees